

Provádění naší poválečné reformy pozemkové v praxi. Její kritika¹⁾.

Státní pozemkový úřad (SPÚ) zahájil činnost dne 15. října 1919; počátkem roku 1927 má 11 obvodových úřadoven, 52 stálé přidělové komisariáty a jeden kolonizační referát v Bratislavě. Provedl nejprve zevrubný soupis zabraného majetku: podle výsledků jeho k 1. květnu 1923 zabrány celkem téměř 4 mil. hektarů půdy, t. j. přes $\frac{1}{4}$ celé plochy naší republiky²⁾. Zemědělské půdy zabráno poměrně mnohem míň než nezemědělské, hlavně lesů³⁾. Zabraná půda patřila celkem 1730 vlastníkům. Nejvíce půdy zabráno těm, kdo jí měli přes 10.000 do 50.000 *ha*⁴⁾, pak vlastníkům 1000 až 5000 *ha*⁵⁾; nad 100.000 *ha*

¹⁾ Ukázky z autorovy „Učebnice zemědělské politiky, část I.“, nalézající se v tisku.

²⁾ Přesněji 3.963.064 *ha*, t. j. 28·2%. V Čechách zabráno 1.574.383 *ha* (30·2% celé výměry Čech), na Moravě se Slezskem 774.023 *ha* (29%), na Slovensku 1.410.834 *ha* (28·9%), na Podk. Rusi jen 203.824 *ha* (16·1%). — Tato i další čísla, uvedená v tomto paragrafu bez udání jiných pramenů, jsou vzata z pěkné expozice SPÚ na hospodářské vystavě v Praze r. 1927, vzorně upravené péčí redaktora „Poz. ref.“, vrch. stav. rady SPÚ, Ing. Ant. Pavla.

³⁾ Zemědělská půda čini z celé výměry RČS. vůbec 53%, ze zabrané půdy jen 31% (1.229.688 *ha*). V Čechách čini zabraná zemědělská půda 10·2% vší půdy, na Slovensku 9·4, na Moravě se Slezskem jen 7·7 a na P. Rusi pouze 2·8%. Z veškerých luk zabráno bylo v Čechách 17·18%, na Slovensku 14·71, na Moravě a ve Slezsku 13·9, na P. Rusi jen 6·11%; z ostatní zemědělské půdy (polí, zahrad, vinic a chmelnic) zabráno bylo nejvíce na Slovensku, 20·72%, pak v Čechách, 17·11%, na Moravě se Slezskem, 12·67%, nejméně na P. Rusi, 10·73%. Stejně pořadí a nemnoho menší procenta nalézáme u pastvin (19·17, 14·48, 8·34, 7·53); z lesů zabráno nejvíce na Moravě se Slez., 68·45%, pak v Čechách, 61·24, mnohem méně na Slovensku, 47·68, a nejmiň opět na P. Rusi, 24·40%; z rybníků, močálů, ploch stavebních a půdy neplodné v Čechách 16·34%, na Slovensku 14·15, na Moravě se Slezskem 8·92 a na P. Rusi 5·49%.

⁴⁾ V „historických zemích“ 882.354 *ha* čili 37·5% vší zabrané půdy, na Slovensku s P. Rusi 464.754 *ha* čili 28·9%.

⁵⁾ V „hist. zemích“ 528.046 *ha* čili 22·4% zabrané půdy, na Slovensku s P. Rusi 418.128 *ha* čili 26·0%.

měl v „historických zemích“ jediný majitel zabráno (154.998 *ha*, Liechtenstein), na P. Rusi rovněž jediný (133.612 *ha* Schönborn-Buchheim), na Slovensku žádný.

Výkup půdy dlouholetými drob. pachtýři, prováděný soudy (podle zák. 318/1919), byl skončen do konce r. 1924. Přihlášek podáno skoro 200.000, soudně uznáno přes 128.000, a to na víc než 100.000 *ha* půdy za 179 milionů Kč; vše to nepoměrně hojněji v Čechách než v jiných částech republiky⁶⁾.

Příděl půdy do vnuceného pachtu podle § 63 příd. zák. poskytl prozatímne přes 140.000 *ha* půdy víc než čtvrtině milionu drobných uchazečů⁷⁾; z toho velká většina jest již převedena do plného jejich vlastnictví⁸⁾. Poměrně (a co do půdy i absolutně) největší byla tato akce na P. Rusi; jediné tam zůstává daleko největší část té půdy dosud ve vnuceném pachtu.

Jiné předběžné akce přidělové záležely v přidělu zabrané půdy k účelům stavebním (celkem něco přes 6000 *ha* půdy) a v přidělu zabrané půdy rozptýlené (přes 9000 *ha*). Obojí ta akce skončena 28. únorem 1925⁹⁾.

⁶⁾ Přesněji: Přihlášek podáno 186.966. z toho v Čechách 74·07%, na Mor. se Slez. 20·06 a na Slov. s P. Rusi 5·87%. Nárok soudně přiznán 128.557 pachtýřům na 101.119 *ha* půdy za 179.083.380 Kč; z toho v Čechách 76·95% pachtýřům na 81·62% půdy za 78·09% přejímací ceny; na Moravě se Slezskem činí táž procenta: 19·20. 15·26 a 20·12, na Slov. s P. Rusi: 3·85, 3·12 a 1·79.

⁷⁾ Přesněji 265.182 pachtýřům 141.172 *ha* půdy. V Čechách 101.228 pachtýřům 40.291 *ha*, na Moravě se Slezskem 69.022 pachtýřům 21.005 *ha*, na Slovensku 65.034 pachtýřům 33.780 *ha*, na P. Rusi 29.898 pachtýřům 16.096 *ha* půdy.

⁸⁾ Totiž u 228.012 osob 99.647 *ha* půdy. V Čechách převedeno tak již do vlastnictví 38.291 *ha* dotyčné půdy, na Moravě se Slezskem 20.177 *ha*, na Slovensku 29.934 *ha*, na P. Rusi však jen 11.245 *ha*. Plochy ty jsou započteny v „drobném přidělu“, pozn. 14.

⁹⁾ K účelům stavebním žádalo o příděl 49.437 uchazečů, vyhověno bylo v 32.651 případech; přiděleno jim celkem 6311 *ha* 61 *a* půdy, a to nejvíce na Slovensku 2922·65 *ha*, pak v Čechách 1847·65, na Moravě se Slezskem 1357·70. na P. Rusi jen 183·61 *ha*. Průměrný příděl činil 19·3 *a*, v Čechách 18 *a*, na Moravě se Slezskem 17·6, na Slovensku 20·7, na P. Rusi jen 22·2 *a*. Příděl rozptýlené půdy zabrané obmezoval se jen na země „historické“. Přihlášek bylo 97.066 (v Čechách 62.922. na Moravě se Slezskem 34.144). z toho vyhověno jen v 17.588 případech (v Čechách 16.333, na Moravě se Slezskem 1255); místo požadovaných 70.133·66 *ha* přiděleno tak jen 9301·85 *ha* (v Čechách 8765·99, na Moravě se Slezskem 535·86). Průměrný příděl činil v Čechách 53, na Moravě se Slezskem jen 42 *a*.

Vlastní přejímání a přiděl zabrané půdy, zejména pak její kolonizaci, mohl arci SPŮ prováděti s počátku jen velmi skrovně; vyžadujeť ohromný ten úkol přirozeně mnoho příprav, času i kapitálu. Do konce r. 1921 bylo definitivně přiděleno jen asi 26.000 *ha* půdy; kolonizováno v plném slova smyslu bylo jen asi 500 rodin (na Slovensku). Teprve r. 1922 postup značně se zrychlil.

Do konce března 1927 přihlásilo se o řádný tento přiděl skoro půl milionu uchazečů, z nichž téměř polovici tvořili zemědělci, větší čtvrtinu bezzemci a menší čtvrtinu osoby smíšeného zaměstnání¹⁰⁾; nejvíc přihlášek bylo r. 1924 (skoro dvě třetiny všech). V y h o v ě t i bylo možno v téže době¹¹⁾ jen větší polovici uchazečů, a to opět nejvíc r. 1924; z víc než čtvrtiny milionu osob půdou podělených („přidělců“) bylo přes polovici zemědělců¹²⁾. Celkem jim bylo přiděleno skoro půl milionu *ha* půdy, ohromnou většinou zemědělské¹³⁾.

Jádrem této hlavní akce byl d r o b n ý p ř í d ě l; dal víc než čtvrtině milionu přidělců dohromady přes 370.000 *ha* půdy, t. j. tři čtvrtiny vší půdy dosud přidělené, průměrem jednomu však pouze 1·34 *ha*¹⁴⁾. Již z toho viděti, že tvoření nových soběstačných malých selských usedlostí bylo naší pozemkové reformy jen zcela malou částí; daleko největší

¹⁰⁾ Z 482.282 uchazečů bylo zemědělců 47%, bezzemků 29, smíšeného zaměstnání (t. j. osob aspoň částečně se živících zemědělstvím, nemajících však víc než 1 *ha* půdy) 24%. Z jednotlivých území vykazuje nejvyšší procento zemědělců P. Rus (57), po té Slovensko (52), pak Morava (48), nejméně Čechy (43%).

¹¹⁾ T. j. do 31. března 1927; k témuž termínu vztahují se i všechny další údaje zde zachycené, pokud není u nich udáno jinak.

¹²⁾ Celkem bylo přidělců 279.619, z toho 53% zemědělců, 24% osob aspoň částečně se zabývajících zemědělstvím, a 23% bezzemků. Zemědělci činili na P. Rusi 64% všech přidělců, na Slovensku 59%, na Moravě se Slezskem 55%, v Čechách jen 48%.

¹³⁾ Z 495.428 *ha* přidělené půdy činí zemědělská půda 85, nezemědělská jen 15%. Na Čechy připadá z ní 46%, na Slovensko 34, na Moravu se Slezskem 17 a na P. Rus 3%. Zemědělská půda činí v Čechách 92% přidělu, na Moravě se Slezskem 90%, na Slovensku 73 a na P. Rusi 72%.

¹⁴⁾ V d r o b n ě m p ř í d ě l u dostali 278.434 přidělci celkem 373.184 *ha* zemědělské půdy; v Čechách 130.797 přidělců 154.381 *ha*, průměrem jen 1·18 *ha*, na Slovensku 77.370 přidělců 141.742 *ha*, průměrem 1·83 *ha*, na Moravě se Slezskem 60.951 přidělec 61.698 *ha*, průměrem pouze 1·01 *ha*, na P. Rusi 9316 přidělců 15.363 *ha*, průměrem 1·64 *ha*.

část přidělců dostala buď jen doplněk své vlastní půdy na malou selskou usedlost anebo jen nějakou parcelu¹⁵⁾. Ještě menší část naší reformy připadá na vlastní vnitřní kolonizaci (v „drobném přidělu“ zahrnutou): Dosud zřízeno 119 kolonií (v tom 38 obcí zcela nových, v ostatních doplněny a rozšířeny stávající již osady a obce); v nich nově zřízeno přes 1300 nových malých a středních usedlostí (mimo zbytkové statky), jimž přiděleno dohromady skoro 19.000 *ha* půdy, nejvíc na Slovensku. Nejmenší přiděl kolonistovi činil 6 *ha*, největší 30 *ha*, průměr asi 13 *ha*¹⁶⁾. Mimo kolonie zřízeno v drobném přidělu asi 5000 nových soběstačných usedlostí, tedy nedílů; ježto počet usedlostí dobrovolně podrobených řádu nedílovému je minimální, možno tvrditi, že celý ten institut se bohužel u nás ukázal velmi málo praktickým. Do jisté míry jest to napravováno tím, že SPÚ i jiným přidělcům (jak v drobném přidělu, tak i při zbytkových statech) ukládá v podmínkách přidělu téměř všechna ta obmezení, jež platí pro nedily, a dává je knihovně zajistiti.

Kromě zmíněného „drobného přidělu“ a ještě drobnějšího přidělu ploch stavebních a rozptýlených, pak kromě v drobném přidělu již obsažené „vnitřní kolonizace“, vytváří však naše poválečná reforma pozemková také řady hospodářských objektů větších. Jsou to kromě zmíněných zde již v § 21 statků zbytkových, směnných a „větších podniků zemědělských“ také objekty propuštěné ze záboru, a to buď podle § 11 zák. z. (vlastníkům, do 150 *ha* půdy zemědělské neb 250 *ha* celkové půdy, po případě i víc až do 500 *ha*), nebo podle § 3a) zák. z. (objekty právně i hospodářsky samostatné, jež neslouží hospodaření na zabra-

¹⁵⁾ Kdyby byla každému z 63.932 přidělců - bezzemků přidělena schůstelná usedlost ve velikosti pouhého průměru z minima (6 *ha*) a maxima (15 *ha*), jimiž velikost tu vymezuje § 16 přiděl. zák., musilo by jen těmto bezzemkům, tvořícím pouze 23% všech „drobných“ přidělců, být přiděleno 671.286 *ha* půdy, tedy skoro dvakrát tolik, co ve skutečnosti bylo dáno drobným přidělcům všem.

¹⁶⁾ První kolonie zřízeny na Slovensku r. 1921: Miloslava, Štefánikov a Hviezdoslavov v župě bratislavské, Šrobárovo a Mudroňovo v župě nitranské. Celkem máme dosud na Slovensku 33 kolonie, kdež usazeno 926 rodin na 12.725 *ha* přidělené půdy, v Čechách 71 kolonie s 268 usedlostmi na 4365 *ha* půdy, na Moravě 15 kolonií se 148 usedlostmi na 1892 *ha*, dohromady 119 kolonií s 1342 usedlostmi na 18.982 *ha* přidělené půdy.

ných nemovitostech), nebo podle § 7 zák. z. (při svolení k odprodeji, k dělení, k darům atd. ze zabraného majetku), nebo podle § 20 příděl. zák. (na ochranu přírodních, historických a uměleckých krás a památek).

Nejdůležitější, ale také nejožehavější z toho všeho je tvoření z bytkových statků. Do 31. března 1927 utvořeno jich skoro 1500 (přesně 1473); z nich plná třetina dostala se úředníkům bývalých velkostatků (33·8%), druhá třetina nájemcům dvorů, poškozeným pozemkovou reformou, spolu s praktickými zemědělci (22·3 a 11·4%), zbytek pak se dělí mezi poškozené zřizence velkostatků (3·5%), družstva ze zaměstnanců velkostatků (2·9%), jiná družstva (3·1), stát (3·7), obce (2·4), jiné veřejné korporace (2·4), soukromé korporace (0·3), humánní ústavy (0·5), akciové společnosti (2·6), legionáře bez přednostních nároků (2·3)¹⁷⁾, a ostatní uchazeče (1·7%); zbytek (7·1%) byl vyměněn za půdu nezabranou, jež pak rozdělena v drobném přídělu. Celkem věnováno na přidělované zbytkové statky něco přes 100.000 *ha* zabrané zemědělské půdy¹⁸⁾; přes čtyři pětiny její dostalo se přidělcům do vlastnictví, jen 18% do pachtu.

Vlastníkům propuštěno bylo ze záboru (podle § 11 zák. z.) dosud celkem přes 400.000 *ha* zabrané půdy¹⁹⁾; ještě však skoro pětina vlastníků má nárok na toto propuštění nevyřešen, takže ještě asi 100.000 *ha* zabrané půdy ujde tak přídělu.

Z titulu ochrany přírodních, historických a uměleckých krás a památek bylo ze záboru propuštěno

¹⁷⁾ Celkem bylo legionářům přiděleno 80 zbytkových statků, 5·4% všech, a to 71 jednotlivým, 9 družstvům z nich. Mimo to dostalo se 11 zbytkových statků válečným invalidům.

¹⁸⁾ Přesně 107.765 *ha*, a to v Čechách 66.499 *ha* v 890 zbytkových statech, tedy průměrem 74·71 *ha* na 1 statek, na Moravě se Slezskem 20.074 *ha* v 256 statech průměrem po 78·42 *ha*, na Slovensku 20.263 *ha* pro 136 statků průměrně po 148·98 *ha* a na P. Rusi 929 *ha* v 10 statech, tedy průměrem po 92·9 *ha*. Kromě těchto přidělených 1292 zbytkových statků bylo jich ještě 181 odprodáno se svolením SPŮ z volné ruky, z půdy sice zabrané, ale dosud nepřevzaté; měří celkem 15.470 *ha*.

¹⁹⁾ Přesně 404.422 *ha*. V tom 242.222 *ha* půdy zemědělské a 162.200 *ha* ostatní. Průměrem jednomu 288·66 *ha* a to 172·89 *ha* půdy zemědělské, 115·77 *ha* ostatní.

dosud přes 110.000 *ha* zabrané půdy²⁰⁾, v tom však jen necelých 12.000 *ha* půdy zemědělské.

Při odprodejích podle § 7 z. z. propuštěno ze záboru již přes 100.000 *ha* zemědělské a 73.000 *ha* ostatní půdy²¹⁾; o další víc než polovici těch výměr se ještě vyjednává.

Podle § 3a) z. z. vyloučeno dosud ze záboru přes 1100 objektů s víc než 5000 *ha* půdy²²⁾.

Přehlédneme-li to vše a přidáme-li, že dosud bylo při provádění naší pozemkové reformy přímo postátněno pro různé účely skoro 200.000 *ha* zabrané půdy²³⁾ a něco lesní půdy přiděleno mimoto ještě obcím, okresům a p., vidíme, že reforma ta v různých svých formách již upravila nové poměry o více než 1,500.000 hektarů půdy; z toho téměř 700.000 *ha* dala do rukou „drobného lidu“, přes 600.000 *ha* ponechala ve větších objektech (hlavně ve zbytkových statcích a malých velkostatecích bývalých majitelů) a skoro 200.000 *ha* — hlavně lesů — vložila nově do rukou státu²⁴⁾. Pohyb to jistě

²⁰⁾ Přesně 110.868 *ha*, a to 11.900 *ha* zemědělské a 98.968 *ha* jiné půdy. Celkem uplatněn tento § 20 příđ. z. dosud ve 444 případech, takže průměrem propuštěno tu 26·8 *ha* zemědělské a 222·9 *ha* ostatní půdy.

²¹⁾ Přesně 100.046 a 73.595 *ha*. Z toho utvořen onen 181 zbytkový statek, odprodáný z volné ruky ve výměře 15.470 *ha*, o nichž je tu zmínka v pozn. 18., zbytek pak per 158.171 *ha* rozprodán patrně v menších objektech, tedy do rukou „drobného lidu“.

²²⁾ Přesně 1108 objektů s 5490 *ha* půdy. Z toho připadá 12·1% půdy na 34 cukrovary, 4·4% půdy na 31 pivovar, 4·5% půdy na 81 mlýn, 5·1% půdy na 35 cihelen, 3% na jiné zemědělské podniky, 47·7% na podniky průmyslové, zbytek na domy, hostince a různé objekty, též sociální.

²³⁾ Přesně 192.855 *ha*, v tom však jen 13.690 *ha* půdy zemědělské. Půda 35 zbytkových statků, přidělených státu, v tom patrně zahrnuta není.

²⁴⁾ „Lidu“, téměř vesměs „drobnému“, se dostalo (ohromnou většinou do vlastnictví, z malé části do pachtu):

101.119 *ha* při výkupu půdy dlouholetými pachtýři (z toho asi 80% z půdy zabrané),

41.525 *ha* při vnučeném pachtu podle § 63 př. z., po odečtení půdy již definitivně přidělené (viz pozn. 7. a 8.),

373.184 *ha* v definitivním „drobném přidělu“ i s koloniací,

6.311 *ha* v přidělu k účelům stavebním,

9.302 *ha* v přidělu půdy rozptýlené, a

158.171 *ha* v drobném prodeji zabrané půdy vlastníky se svolením SPÚ (srovn. pozn. 21).

obrovský, zejména pokud se týče půdy zemědělské; z té již jen o něco přes 270.000 *ha* zbývá ještě rozhodnouti²⁵⁾. V roce 1927 a 1928 hodlá s tím býti SPÚ hotov, i zbude jen úprava zabrané půdy jiné, hlavně lesů.

Přirozeně s tím je spojen i neméně veliký pohyb kapitálu zemědělského. Nemáme bohužel dosud dat o celkové výkupní ceně všeho převzatého již majetku zabraného, ani o úhrnu cen přidělových, nákladů kolonisačních a zařizovacích vůbec. Nutno se spokojiti zatím jen s čísly o malé celkem části úvěru, jednak držebnostního, jednak provozovacího, totiž jen o té části jich, kterou buď sám poskytuje neb aspoň zprostředkuje a po případě zaručuje SPÚ²⁶⁾. Činí do

Ve větších objektech zůstalo, ale dostalo nového pána (zpravidla vlastníka, výjimečně pachtýře):

107.765 *ha* v přidělených 1292 zbytkových statech a
15.470 *ha* v 181 zbytkových statech, prodaných vlastníky
z volné ruky (pozn. 21).

Úhrnem 123.235 *ha*.

Sestátněno bylo 192.855 *ha* půdy, hlavně lesní.

Obcím, okresům a p. přiděleno bylo 14.479 *ha* půdy lesní (kromě půdy, uvedené zde již v jiných položkách).

Dosavadním vlastníkům ponecháno, ale nově upraveno neb aspoň jinak bylo již předmětem řízení při provádění naší pozemkové reformy:

404.422 *ha* podle § 11 z. z.,
110.868 *ha* z důvodů ochrany památek a krás podle § 20 příd. z. a
5.490 *ha* při objektech vyloučených ze záboru podle § 3 a) z. z.

Úhrnem 520.780 *ha*.

Dohromady tedy již o 1.540.961 *ha* půdy poměry nově upraveny.

²⁵⁾ Přesněji: o 271.530 *ha* čili o 22·1% veškery zabrané půdy zemědělské. Z toho připadá na Čechy 80.672 *ha* (= 15·2% tamní zabrané půdy zemědělské), na Moravu se Slezskem 41.561 *ha* (= 20·3%), na Slovensko 147.141 *ha* (= 31·9%) a na P. Rus 2156 *ha* (= 6·0% tamní zabrané půdy zemědělské). — Zabrané půdy „nezemědělské“, hlavně lesní, zbývá dosud k projednání 2,070.710 *ha* čili 75·7%.

²⁶⁾ Jest to jen: a) hypoteční úvěr držebnostní u soukromých věřitelů za podpůrného ručení státu za prokázané ztráty, b) krátkodobé poshovění ceny přidělové SPÚem, c) dlouhodobý držebnostní úvěr hypoteční, poskytovaný náhradovou bankou (pošt. úřadem šekovým) nebo d) SPÚem samým ve formě umořitelné renty, e) soukromý držebnostní úvěr hypoteční u peněžních ústavů podle dohody jejich se SPÚem, f) stavební úvěr podle zákona o stavebním ruchu, poskytovaný SPÚem na výstavbu kolonií, g) soukromý úvěr stavební s podpůrným ručením státu za prokázané ztráty, h) provozovací úvěr družstvům povolovaný SPÚem

31. března 1927 celkem 482¹/₂ mil. Kč; z toho 368¹/₂ mil. Kč poskytl SPÚ sám. Lvi podíl připadá ovšem úvěru zařizovacímu (se stavebním), 432 mil. Kč; vlastní úvěr provozovací činí jen něco přes 47 mil. Kč, zbytek 3 mil. Kč tvoří investiční úvěr kolonizační, jenž je povahy smíšené²⁷⁾. — Přirozeně je těch 482¹/₂ mil. Kč jen malou částí kapitálu, jenž byl při naší pozemkové reformě nově věnován zemědělství: Vlastní finanční prostředky přidělců a jejich soukromý úvěr, osobní i hypotékární, pokud není státem zaručen, činí jistě několikrát tolik. Naproti tomu bylo arci zase reformou tou odňato našemu zemědělství mnoho kapitálu u někdejších vlastníků statků zabraných a rozdělených.

O významu naší pozemkové reformy možno si učiniti určitější představu také z čísel, ukazujících, jak velký okruh osob jí byl dotčen. Na výstavě SPÚ, svrchu dotčené, bylo vypočteno, že to činí do konce března 1927 asi 26·4% všeho

ze Všeobecného fondu na podporu vnitřní kolonisace (do 75%), *ch*) soukromý úvěr provozovací družstvům s podpurným ručením státu za polovinu prokázané ztráty, *ř*) investiční úvěr kolonizační, poskytovaný SPÚem podle § 80 náhr. z. a *j*) úvěr poskytovaný kanceláři legii.

²⁷⁾ Celkem činil zachycený tu úvěr 482,612.000 Kč. Z toho připadá na jednotlivé druhy, vyjmenované v předechozí poznámce u písmen *a*) až *ř*):

	<i>a</i>)	1.200.000 Kč
	<i>b</i>)	186,464.000 Kč
	<i>c</i>)	40,798.000 Kč
	<i>d</i>)	2.300.000 Kč
	<i>e</i>)	112,949.000 Kč
	<i>f</i>)	39,147.000 Kč
	<i>g</i>)	49.200.000 Kč
Úhrn držebnostního a stavebního úvěru		432.058.000 Kč
	<i>h</i>)	42,608.000 Kč
	<i>ch</i>)	4,828.000 Kč
Úhrn provozovacího úvěru		47,436.000 Kč
	<i>ř</i>)	2,018.000 Kč
	<i>j</i>)	1,100.000 Kč
Úhrn investičního úvěru kolonizačního		3,118.000 Kč

Značná část úvěrů těch připadá na kolonisty: vlastní držebnostní úvěr činí u nich 80,150.000 Kč, stavební 107,997.000 Kč, investiční 3,118.000 Kč a provozovací 600.000 Kč. Největší položkou je tu však jen krátkodobé poshování přidělové ceny (70 mil. Kč).

zemědělského obyvatelstva naší republiky, tedy více než plnou čtvrtinu jeho, hodně přes půl milionu rodin a přes $1\frac{1}{3}$ milionu osob. Z toho ohromná většina jsou skuteční nabyvatelé půdy (23·9%) a jen malá část (2·5%) jinak zúčastnění: půdou nepodělení zaměstnanci, pachtýři, vlastníci zabrané půdy a podniků s nimi sdružených²⁸⁾.

* * *

Takto tedy provádí se u nás ten velkolepý přesun zemědělské půdy, jež si také v naší republice vynutily poměry poválečné. Jediné desetiletí přetvoří tu velmi radikálně dřívější málo vhodné rozdělení půdy té v našich zemích. Latifundie zemědělské v užším smyslu (kromě státních) zmizí tu

²⁸⁾ I. Jako nabyvatelé půdy počítá SPÚ:

	příslušných	
	rodin	osob
1. Účastníky přidělu půdy stavební	32.651	72.518
2. Účastníky přidělu půdy rozptýlené	17.588	39.063
3. Účastníky přidělu v hlavní akci přidělové	278.434	618.402
4. Přidělce zbytkových statků (včetně členů přísl. družstev)	1.631	3.622
5. Účastníky výkupu dlouhol. drob. pachtů	128.557	285.525
6. Účastníky odprodeje podle § 7 z. z.	105.840	235.060
Úhrnem	564.701	1.254.190

II. Jako ostatní zúčastněné osoby počítá:

1. Vlastníky dotčené poz. reformou	1.730	3.842
2. Zaměstnance zajišť. jinak nežli přidělem půdy	46.894	104.153
3. Vlastníky podniků v poz. ref. sdružstevněných	10.300	22.876
4. Zaměstnance na sestátněných lesích	1.850	4.108
5. Pachtýře zabraných dvorů	120	266
Úhrnem	60.894	135.245

Obojí dohromady 625.595 1.389.435

Nutno však upozorniti, že výpočet tento je pouze přibližný a prozatímni; nevylučuje několikere počítání téže rodiny (na př. když táž rodina dostala nejprve kus půdy při výkupu dlouhol. drobných pachtů, pak při schváleném odprodeji z volné ruky a poté třeba ještě v hlavní akci přidělové, počítá se tu jak v odst. I. 5., tak i I. 6. i I. 3.), a počet příslušných osob vypočítává z počtu rodin jen podle poměru mezi osobami v zemědělství činnými a k zemědělství příslušnými u nás podle posledního sčítání lidu. SPÚ však zřizuje katastr nabyvatelů půdy s vyloučením dvojího počítání, z něhož teprve v nedaleké budoucnosti bude možno získati přesnou a jistě zajímavou statistiku osob těch.

úplně, soukromé latifundie lesní téměř úplně, malé usedlosti selské budou značně posíleny. Ovšem, *vnitřní kolonisace* v plném slova smyslu tvoří a bude asi i po skončení celé akce tvořit jen malou část této velké pozemkové reformy. Nutno však uznati, že zřízení zcela nových hospodářství neb i zcela nových osad zemědělských naráží u nás v době poválečné na skutkové překážky o tolik ještě těžší nežli v dobách dřívějších, že to v mnohém směru převažuje i veliké jinak zase usnadnění té reformy, jež bylo spojeno s ohromnou změnou poválečnou v názorech sociálních i právních. Známé znehodnocení peněz, obtíže stavební, nedostatek a drahota živého i mrtvého inventáře v prvních letech poválečných padají tu nejvíce na váhu; vyžadovaly by pro vnitřní kolisaci, ve větším slohu prováděnou, tak ohromných prostředků finančních a zatěžovaly by do té míry zařizovací náklady nových hospodářů, že bez velmi značných pomoci z prostředků veřejných jest téměř vyloučeno, aby hospodáři ti alespoň většinou obstáli trvale v soutěži světové²⁹⁾. Prostředků veřejných však v době velikých veřejných potřeb poválečných nezbyvá na vnitřní kolisaci tolik, aby mohla býti prováděna úspěšně ve velkých rozměrech. Zvláště když také není nazbyt vhodných kolonistů, kteří by byli zemědělské práce dokonale znalí a měli alespoň část nutného kapitálu sami. Dlužno tedy celkem *schvalovati*, že SPÚ omezuje vnitřní kolisaci jen na nevelký počet vracejících se do vlasti zemědělských kolonistů z ciziny, zemědělství znalých legionářů, zaměstnanců zabraných velkostatků a p., místně pak jen na několik málo osad pro to vhodných nebo zvláště důležitých³⁰⁾.

²⁹⁾ Trpké zkušenosti s prvními koloniemi na Slovensku potvrzují to víc než dostatečně. — Noví kolonisté musí býti schopni vydržeti světovou soutěž nebo uschopnění k tomu touže měrou, jakou se soutěž ta pomalu, ale jistě obnovuje po dobách vázaného hospodářství zemědělskými produkty, které ovšem bylo pro zemědělce v mnohém směru dočasně velmi výhodno a proto z nemalé míry zvýšilo „hlad po půdě“ u nás.

³⁰⁾ Zajímavý podnět v příčině další vnitřní kolisace přednesl zástupce SPÚ inž. A. Pavel 10. května 1927 v subkomitétu „Komise pro vystěhovalectví a kolisaci“, zřízené při ministerstvu sociální péče. Navrhuje mimo jiné, aby v kolisaci méně hustě zalidněných krajů, blavně jižního Slovenska a P. Rusi, bylo účelně pokračováno, zejména i po skončení přidělů, jednak ze zabrané půdy pro to rezervované, jednak ze zemědělské půdy státní, event. získané výměnou za zabranou půdu lesní. Viz „Poz. ref.“, roč. VIII., str. 62 a násl.

Zato snaží se naše pozemková reforma především doplniti na soběstačné usedlosti dosavadní nedostačnou držbu pozemkovou těch, komu již dříve bylo zemědělství aspoň z větší části pramenem výživy, kdo také již mají aspoň část nutného zařízení a dosti zkušeností zemědělských: chalupníkům, domkářům, deputátníkům a p. Za daných poměrů je i to zcela pochopitelno a správnou.

Naproti tomu *dlužno litovati*, že — jak se zdá — příliš mnoho půdy se vyplývá na přiděly příliš malé, nesoběstačné, parcelové. Nasvědčuje tomu zřejmě malá průměrná výměra jednoho zemědělského přidělu mimo zbytkové statky (jen 1³⁴ ha). Je jisto, že v zájmu zachování technického pokroku v mnohých odvětvích našeho zemědělství i v zájmu zásobování našich měst je přílišné rozšíření parcelové držby naší pozemkovou reformou naprosto nežádoucí; naopak, z důvodů těch bylo záhodno nejen zachovati, ale i rozmnožiti počet dosavadních velkostatků, arci jen nevelikých, resp. hodně zmenšených, a vydatně rozmnožiti i počet středních a poněkud též velkých statků selských. Litovati tu dlužno, že meze záboru nebyly určeny pružněji, a že hranice „soběstačné usedlosti“ byly v § 2 příd. z. stanoveny příliš nízko („bez stálé cizí pomoci“, čímž vlastně vyloučeno tvoření středních statků selských). Litovati dlužno ovšem také, že zákonem o zajištění půdy drobným pachtýřům a zčásti též předpisem § 63 př. z. o vnučeném pachtu byla spousta jednotlivých parcel ještě před soustavným, definitivním přidělem odňata pozemkové reformě a tím velmi ztíženo účelné, soustavné její provádění.

Naproti tomu dlužno *vítati*, že SPÚ liberálním výkladem příslušných předpisů zřejmě hledí posíliti a rozmnožiti také střední selské statky a zčásti i objekty ještě větší. Svědčí tomu na př. výměra statků kolonizačních³¹⁾

³¹⁾ Na zmíněné hospodářské výstavě pražské r. 1927 byl vyložen plán kolonie Dögös na Slovensku, kde ze 37 utvořených nedilů nejmenší má mít výměru 28 ha 62 a, pak 28 jiných po 28 ha 77 a, ostatní budou vesměs ještě větší (až 33 ha 11½ a), a ještě se tam tvoří 6 zbytkových statků, hlavně pro zaměstnance, ve výměře až 82 ha 98¼ a. Takový nedil o 28 až 33 ha už se jistě nedá obhospodařovati „bez stálé cizí pomoci“! K větší výměře vede tu SPÚ patrně snaha, urozhnití nabyvateli splácení značných nákladů stavebních.

i hojných statků zbytkových³²⁾. Zejména povinnosti, zákonem mu uložené, aby se postaral o zaměstnance zabraných velko-statků, využil SPÚ hojně k zachování neb vytváření větších objektů než jsou pouhé „soběstačné usedlosti“ přidělového zákona.

Litovati jest, že neučiněny záhy a rázně pokusy ve větším slohu o přiděl celých dvorů družstvům. Kdyby se ukázalo v praxi, že smysl pro pospolitost je skutečně také u nás již dosti pro to vyvinut, mohly by se v této formě trvale spojití výhody zemědělského velkozávodu se sociálními požadavky doby, a národnímu hospodářství mohlo být zachováno mnoho jednotek velmi užitečných³³⁾.

Litovati dále dlužno, že úv ě ro vá p o m o c p ř í d ě l e ů m a hlavně kolonistům nebyla organisována účelněji, zejména rychleji³⁴⁾ a vydatněji, s menšími formalitami a většími fondy. Konečně jest litovati také, že rychlé provádění reformy, vynucené nedočkavým poválečným „hladem po půdě“, nedovolilo spojití s ní hned také všeobecné scelování pozemků, jak zamýšlel přidělový zákon (§ 21); jedinečná příležitost k provedení této agrární operace, pro národní hospodářství tak významné, zůstala nevyužita, naopak reformou nastala u nás roztríštěnost půdy ještě mnohem větší než dříve³⁵⁾.

Celkem možno shrnouti co možná objektivní úsudek o naší pozemkové reformě asi takto: Přes svůj velmi radikální zásah do dosavadního rozdělení půdy u nás nemohla sic dosud a nebude ani po úplném svém provedení reforma ta moci docela splniti sociální své úkoly, neboť všechna ta půda velkostatkům

³²⁾ Mnohé zbytkové statky mají výměru hodně přes 100 *ha* a povahu nesporně velkostatků. Mnoho stížností, oprávněných i neoprávněných, jest však do způsobu jejich přidělování, kde bohužel nezdůrazňují důvody politické větší roli než národohospodářské.

³³⁾ O družstevnictví v naší pozemkové reformě viz str. 135 až 142 v knize Dra Ing. J. Voženilka „Pozemková reforma v Čs. republice“ (Praha 1924) a článek Ing. A. Pavla v roč. VII. časopisu „Pozemková reforma“ na str. 115 a násl.

³⁴⁾ Prvá a dosud jediná naše náhražová banka — poštovní úřad šekový — počala fungovati v praxi až na podzim 1923!

³⁵⁾ SPÚ zajistil si však v podmínkách přidělu podle cit. § 21 př. z. právo na scelování při víc než 1½ mil. *ha* půdy přidělené i svobodně ve víc než 7000 kat. obcích. Měl by to býti hlavní úkol zapracovaného personálu SPÚ po skončení akce přidělové.

odňatá nestačí ani zdaleka k úplnému ukojení „hladu po půdě“ u nás³⁶⁾; tu pak je přirozeno, že s reformou jsou nespokojeny nejen kruhy velkostatkářské a jim blízké, ale i značné masy těch, jichž hlad po půdě není jí ukojen buď vůbec neb aspoň ne dostatečně. Ale uznati dlužno, že po stránce sociálně politické vykonala naše reforma velmi mnoho pro všestrannější a sociálně žádoucnější rozdělení tak důležitého statku výrobního, jako je půda zemědělská, ba že v tom směru vykoná téměř vše, co za daných poměrů je možno. S hlediska čistě zemědělského pak sice nelze schvalovati vše, co a jak naše reforma provádí, ale i tu nutno za daných poměrů a se zřením k tlaku jejích sociálně politických úkolů být s ní celkem spokojeni: Rozdělení plodné půdy u nás sice ani po úplném jejím provedení nebude ideální, ale bude přec jen ideálu mnohem bližší než dříve, a produktivita ani rentabilita našeho zemědělství ve svém celku nezdá se býti jí ohrožena, nýbrž spíše zvýšena, zvláště v budoucnosti³⁷⁾.

³⁶⁾ Neméně než 38% úplně kvalifikovaných uchazečů o přiděl musilo být odmítnuto jen proto, že není s dostatek půdy, ačkoliv, jak jsme viděli, se půda dělí většinou na přiděly až příliš malé, jen aby se mohlo vyhověti co možná největšímu počtu uchazečů. A kolik teprve je těch, kdo také touží po půdě, ale o přiděl se ani neucházejí, nemajíce žádané kvalifikace, anebo prostě vidouce marnost své touhy!

³⁷⁾ Konečný úsudek o rentabilitě nových hospodářství a o vlivu naší reformy na celkovou produktivitu našeho zemědělství bude si ovšem možno utvořiti bezpečně až po řadě let; ale jak oficielní čísla naší statistiky osevu a sklizně i hospodářského průmyslu, tak i zkušenosti komisařů SPÚ i soukromé, třeba dosud sporé zprávy o výsledcích hospodářství přidělců zdají se již nyní rozhodně nasvědčovati, že se nesplnily obavy z rozbití velkostatků (co do produkce cukrovky, obilin, lihu atd.), a že chov hospodářského zvířectva u nás i po kalamitě válečné velmi utěšeně se zvedá. Ostatně SPÚ má po zákonu možnost zasáhnouti v případě špatného hospodaření nabyvatele až i zpětným výkupem.